

Stanisław Janik (SAC), *Kwestia chłopska w świetle nauczania społecznego Kościoła*, Ząbki 2002, s. 264.

Transformacja ustrojowa w Polsce po 1989 r. pociągnęła za sobą przekształcenia w sferze społeczno-gospodarczo-politycznej w niemalże wszystkich dziedzinach ludzkiego życia oraz spowodowała przekształcenia w sferze świadomości, postaw i zachowań wielu poszczególnych osób tworzących naród, jako zorganizowaną wspólnotę życia zbiorowego. Ciężar tych reform najdotkliwiej odczuli rolnicy, którzy znaleźli się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Ten stan rzeczy skłonił wielu badaczy do poszukiwania rozwiązań, zarówno od strony praktycznej jak i w formie teoretycznych rozważań.

Książka ks. Stanisława Janika (SAC) zatytułowana *Kwestia chłopska w świetle nauczania społecznego Kościoła* stanowi teoretyczną próbę analizy nauczania kościelnego na temat wsi i rolnictwa. Do czasów Jana XXIII to nauczanie było rozproszone w wielu różnych dokumentach Kościoła. Dopiero encyklika *Mater et magistra* otwiera dyskusję na różnorakie kwestie społeczne, w tym na sprawy agrarne. Ta problematyka jest dziś obecna w szczególności w społecznym nauczaniu Kościoła, a zwłaszcza w encyklikach, adhortacjach, homiliach i przemówieniach Jana Pawła II.

Omawiana publikacja składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy omawia podstawy reform wsi i rolnictwa, drugi ukazuje główne aspekty kwestii chłopskiej w Polsce, a trzeci prezentuje dyrektywy, dotyczące sposobów rozwiązywania kwestii chłopskiej. Całość poprzedza wstęp, a zamyka zakończenie, po którym następuje bogaty wykaz bibliograficzny oraz fragmenty niektórych dokumentów ARiMR.

W pierwszym rozdziale Autor publikacji szeroko omawia „podstawy reform wsi i rolnictwa” (s. 17-66). Jan Paweł II w wydanej w 1981 r. encyklice *Laborem exercens* stwierdził wprost, że „konieczne są radykalne i pilne zmiany w celu przywrócenia rolnikom i rolnictwu właściwego znaczenia

w całokształcie rozwoju życia społecznego” (n 21). Kościół nie posiada programów gospodarczych czy politycznych, reformujących wieś i rolnictwo jednakże „może i powinien wskazywać na zasady etyczno-społeczne i wartości podstawowe, które leżą u podstaw personalistycznego, humanistycznego i sprawiedliwego przebiegu reform” (s. 18). Ks. Janik wskazuje tu na godność i prawa rolników i mieszkańców wsi, na zasady etyczno-społeczne, wynikające z nauczania Kościoła oraz na wartości środowiska wiejskiego jako wartości głęboko zakorzenione w wierze chrześcijańskiej oraz w tradycji życia rodzinnego i wspólnoty wiejskiej. Ponadto pielęgnowanie solidarności sąsiedzkiej oraz kultywowanie etosu życia chłopskiego może stać się podstawą do właściwego rozwoju indywidualnego rolnika, do właściwego przebiegu reform społecznych oraz do zachowania tożsamości narodowej.

W rozdziale drugim opracowania wskazano na „podstawowe aspekty kwestii chłopskiej w naszym kraju” w wymiarze społecznym, gospodarczym i kulturowym (s. 67-170). Najwięcej uwagi w tej części analiz Autor poświęca problemom społecznym wsi, charakteryzując strukturę demograficzną mieszkańców wsi oraz kierunki zmian, na które duży wpływ miały różnorakie czynniki, jak np. migracja ludności ze wsi do miast oraz drastyczny wzrost bezrobocia po 1989 r. (s. 74n). Oprócz problemów, będących tradycyjną specyfiką polskiej wsi, ks. Janik wskazuje na szanse ich przezwyciężenia m.in. poprzez podniesienie poziomu edukacji i oświaty nie tylko wśród młodego pokolenia ale także – a może przede wszystkim – wśród osób dorosłych. W tym dziele upatruje on szczególną rolę Kościoła, gdy pisze: „dzięki kapłanom funkcjonuje 160 uniwersytetów ludowych, gdzie rolnicy jesienią i zimą uczestniczą w zajęciach, dotyczących doskonalenia ich profesji, ale także z zakresu prawa, bankowości, kultury ludowej, ewangelizacji i języków obcych” (s. 118). W dalszej części analiz kwestii chłopskiej wskazano na aspekt gospodarczy i kulturowy. Praca rolnika nie może być traktowana tylko w wymiarze podmiotowym lub folklorystycznym. Niewątpliwie są to jej specyficzne atrybuty, wyróżniające tę grupę społeczną na tle innych zawodów, ale praca rolnika posiada również wymiar przedmiotowy, tzn. rolnik powinien znać generalne założenia polityki rolnej swego państwa aby podjąć właściwą decyzję, co do kierunków własnej pracy na roli.

Ponadto podkreśla się tu fakt, że „kultura wiejska zmienia swój charakter i często bywa realizowana w środowisku pozawiejskim. Tradycyjne formy rozrywki, realizowane przez miejscowe placówki, tracą na atrakcyjności. Uczestnictwo w imprezach publicznych jest znikome. Wzrasta znaczenie parafii jako ośrodka kultury” (s. 170).

W trzeciej części książki, korzystając z dorobku katolickiej nauki społecznej, sformułowano „dyrektywy socjotechniczne rozwiązywania kwestii chłopskiej” (s. 171-231). „Najpierw pod adresem rolników, jako podmiotu i celu reform, a następnie wobec wspólnot i organizacji funkcjonujących w środowisku wiejskim i pozawiejskim. Wiele dyrektyw skierowanych jest pod adresem władzy państwowej, odpowiedzialnej za dobro wspólne, dobro wszystkich obywateli. Nie są pominięte instytucje międzynarodowe i Unia Europejska, ponieważ sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych, rozwój rolnictwa, zachowanie systemu wartości, kultury – w znacznej mierze zależy od ich polityki” (s. 171). W podsumowaniu swoich analiz ks. Janik wyraża nadzieję, że jego rozważania wzbudzą zainteresowanie zarówno wśród rolników, jak i wśród osób zainteresowanych problematyką wsi i rolnictwa.

Książka ta stanowi cenny wkład w rozwój społecznej nauki Kościoła w jej specyficznym wymiarze, jakim jest problematyka wsi i rolnictwa. Realizacja wypracowanych wskazówek może pozytywnie wpłynąć na zmianę istniejących struktur, w których wieś i rolnictwo znajdą właściwe sobie miejsce.

Ks. Janusz Mierzwa